

PROFESOR JANUSZ SOWIŃSKI (20 III 1939–27 II 2015)

27 lutego 2015 roku zmarł Profesor Janusz Sowiński, wybitny badacz polskiego druckarstwa i typografii książki końca XIX i XX wieku. Kariera zawodowa Profesora od samego początku była ukierunkowana na problematykę wydawniczą, zarówno w praktycznym, jak i teoretycznym wymiarze, nie tylko współczesnym, lecz także historycznym. Jeszcze jako student wrocławskiej polonistyki, w 1962 roku, rozpoczął pracę na stanowisku korektora w oddziale wrocławskim Państwowego Wydawnictwa Naukowego, a w 1964 roku awansował na stanowisko starszego redaktora w Redakcji Wydawnictw Spółdzielczych. W tym samym roku zatrudnił się w Wydawnictwie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, z którym związał się na następnych 30 lat (1964–1995). Pełnił tam kolejno funkcje redaktora technicznego, kierownika Działu Produkcji, kierownika Redakcji Historii Sztuki i Bibliologii, zastępcy redaktora naczelnego i redaktora naczelnego.

Kariera wydawnicza, rozwijająca się wielotorowo, objęła cały cykl produkcji książki — od prac redakcyjnych, poprzez projektowanie układu typograficznego edycji, nadzorowanie produkcji, zagadnienia druku, aż po sprawy promocyjne i organizacyjne — co

umożliwiło Sowińskiemu poznanie wszelkich aspektów współczesnej pracy nad książką. Dogłębna znajomość praktyki wydawniczej wpłynęła na rozbudzenie zainteresowań teoretycznych związanych z historią polskiego drukiarstwa, estetyką druku i typografią, a w dalszej kolejności zaowocowała pracą badawczą. W lutym 1982 roku obronił na Uniwersytecie Wrocławskim rozprawę doktorską pt. *Sztuka typograficzna Młodej Polski*, przygotowaną pod kierunkiem prof. Jana Trzynadłowskiego, a sześć lat później ukazała się jego monografia *Adam Póltawski, typograf-artysta*, na podstawie której Rada Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego nadała mu w 1991 roku stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych. Tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych otrzymał w 2000 roku z rąk Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Aleksandra Kwaśniewskiego.

Profesor przeszedł więc drogę od praktyki wydawniczej do pracy badawczej, co ostatecznie przesądziło o zmianie miejsca zatrudnienia. We wrześniu 1991 roku rozpoczął pracę w Instytucie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, najpierw na stanowisku adiunkta, a od września 1996 na stanowisku profesora nadzwyczajnego i profesora zwyczajnego (od czerwca 2000 roku). W Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa pełnił funkcję kierownika Zakładu Książki Współczesnej i Edytorstwa (1994–2004) i odpowiadał za specjalizację edytorską. Prowadził m.in. zajęcia z edytorstwa książki współczesnej, estetyki druku, historii technik drukarskich, technologii wytwarzania książki i in. Był kierownikiem zorganizowanego przez siebie Podyplomowego Studium Wydawniczego (od 1994 roku), a w latach 1996–1999 pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu ds. dydaktycznych.

We wrześniu 2004 roku Profesor przeniósł się z Wrocławia do Krakowa, gdzie objął stanowisko profesora zwyczajnego w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej im. Edukacji Narodowej w Krakowie. Od października 2004 roku pracował również na stanowisku profesora zwyczajnego w Wyższej Szkole Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu w Instytucie Dziennikarstwa. Z dniem 30 września 2009 roku przeszedł na emeryturę.

Badania profesora Sowińskiego nad estetyką druku nowożytnego, zwłaszcza z przełomu XIX i XX stulecia, a także pierwszej połowy XX wieku, w środowisku bibliologicznym były pionierskie. Na szczególną uwagę zasługują jego trzy książki: *Sztuka typograficzna Młodej Polski* (Wrocław 1982), monografia Adama Póltawskiego, pt. *Adam Póltawski, typograf-artysta* (Wrocław 1988) oraz *Typografia wytworna w Polsce 1919–1939* (Wrocław 1995). Wszystkie pozycje wydane w serii „Książki o Książce” Wydawnictwa Narodowego Zakładu im. Ossolińskich składają się na monografię estetyki polskiej książki drukowanej od lat 90. XIX wieku do roku 1939. Stanowią one szczególnie cenny wkład w badania nad historią polskiej typografii i estetyki druku. Profesor podjął próbę stworzenia pewnego rodzaju klasyfikacji stylowej polskiej typografii tamtego okresu, ukazania różnorodności działań formalnych zmierzających do wydobycia piękna w dziedzinie, która ma przede wszystkim spełniać funkcje użytkowe.

Sowiński przez pryzmat formy książki badał także historię polskiego drukiarstwa i ruchu wydawniczego. Jedną z najważniejszych jego książek jest niewątpliwie wydane w 1988 roku w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich słynne *Polskie drukiarstwo*, pełniące funkcję podręcznika akademickiego. Było to dzieło zakrojone na szeroką ska-

lę, ponieważ Profesor przedstawił w nim historię polskich oficyn drukarskich od narodzin „czarnej sztuki” do 1939 roku. Nie ograniczył się jednak wyłącznie do dziejów warsztatów drukarskich, lecz opisał również procesy produkcyjne związane z techniką wytwarzania książki. *Polskie drukarstwo* zostało wznowione po ponad dziesięciu latach przez Wydawnictwo TART, z podtytułem *Historia drukowania typograficznego i sztuki typograficznej w latach 1473–1939*. Do książki został dodany rozdział *Dziedzictwo Gutenberga* dotyczący zagadnień komputerowego wspomagania prac wydawniczych (DTP), w którym Profesor zawarł swoją ulubioną myśl, że doskonałe możliwości kształtowania książki, jakie oferuje współczesna technologia, są niczym bez znajomości kultury książki i jej historii, a tym samym zasad estetyki druku i typografii. Znamienne są słowa Sowińskiego, które często powtarzał: „Edytor, otrzymując »na biurko« prawie nieograniczone możliwości techniczne operowania formą typograficzną, nie może [...] zapominać, iż od stuleci obowiązują (oczywiście w różny sposób modyfikowane) kanony edytorskie, zasady, według których każdy druk winien otrzymywać swój kształt zewnętrzny. Bowiem nowe, wspaniałe narzędzie formowania składu nie może być zabawką, trafikiem technicznym w rękę amatora”¹.

Ostatnia książka Sowińskiego — *Między oryginałem, kopią a falsyfikatem* — ukazała się w 2009 roku nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Pedagogicznego. Wydawnictwa faksymilowe od lat były przedmiotem zainteresowań badawczych Profesora. Autor podjął próbę stworzenia klasyfikacji druków, pogłębienia i przybliżenia wiedzy na temat tego typu edycji w Polsce oraz ich zróżnicowanej funkcji, poczynając od XIX wieku do współczesnych czasów — szczególnie łaskawych dla edytorstwa faksymilowego ze względów technologicznych.

Zainteresowania naukowe Sowińskiego znalazły również odzwierciedlenie w ponad dwudziestu artykułach naukowych, publikowanych m.in. na łamach „Studiów o Książce”, „Roczników Bibliotecznych”, „Bibliotekoznawstwa”, „Przeglądu Bibliotecznego”, „Sprawozdań Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”. Godne uwagi są tu prace z historii polskiego ruchu wydawniczego, estetyki druku i typografii, a także poruszające współczesne problemy edytorstwa w kontekście rozwoju nowych technologii (m.in. nowe tendencje w produkcji książki współczesnej, zwłaszcza naukowej, cyfrowe systemy gromadzenia, przekazywania i przetwarzania informacji w edytorstwie, problemy terminologiczne komputerowych programów edytorskich itp.). Na uwagę zasługują także rozważania na temat współczesnej typografii w systemie komunikacji i informacji społecznej.

Sowiński był także autorem ponad czterdziestu artykułów publikowanych w czasopismach fachowych, przede wszystkim stale współpracował z „Wydawcą” i „Gutenbergiem”. Najczęściej poruszał tam problemy współczesnej praktyki wydawniczej, m.in. jakości merytorycznej i estetycznej wydawnictw, opracowania typograficznego i poligraficznego oraz druku. Współczesne problemy ukazywał w kontekście historycznym.

Przez wiele lat Profesor był również mocno związany z naukowym środowiskiem Wrocławia. Do momentu przejścia na emeryturę był członkiem Wrocławskiego Towa-

¹ Janusz SOWIŃSKI, *Polskie drukarstwo. Historia drukowania typograficznego i sztuki typograficznej w Polsce w latach 1473–1939*, wyd. II poprawione i rozszerzone, Wrocław: Wydawnictwo TART 1996, s. 241.

rzystwa Naukowego, pełniąc przez dwie kadencje funkcję przewodniczącego Komisji Bibliologii i Bibliotekoznawstwa. Ponadto przez wiele lat działał w Towarzystwie Miłośników Wrocławia, jako członek Komisji Wydawniczej Towarzystwa redagował „Rocznik Wrocławski”, współredagował „Kalendarz Wrocławski” oraz zajmował się redagowaniem szeregu pozycji z serii „Biblioteka Wrocławska”.

Za swoją pracę zawodową otrzymywał liczne nagrody i wyróżnienia, m.in. wyróżnienie Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek w konkursie na najlepiej wydaną książkę w 1976 roku, III nagrodę w konkursie im. W. Rzymowskiego za książkę *Wędrówki przedmiotów* (1978 rok), Nagrodę Dyrektora Wydziału Kultury i Sztuki we Wrocławiu (1980). Ponadto został uhonorowany odznaczeniem „Budowniczy Wrocławia” (1969), Brązowym Krzyżem Zasługi (1970), Złotą Odznaką „Zasłużony dla województwa wrocławskiego i miasta Wrocławia” (1983), odznaką „Zasłużony działacz kultury” (1989) i Złotą Odznaką Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (1992).

Ewa Repucho